

РЕТРОСПЕКТИВА ПЛОЩ І СКЛАДУ АГРАРНИХ ЗЕМЕЛЬНИХ УГІДЬ МИКОЛАЇВЩИНИ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

М.І. Кареба, кандидат економічних наук

О.С. Кареба, здобувач

Т.Я. Іваненко, кандидат економічних наук

Миколаївський державний аграрний університет

Розглянуто динаміку та склад земельних угідь сільськогосподарських підприємств Миколаївської області, ступені їх розораності по адмінрайонах. Проаналізовано економічну ефективність використання аграрних земель і висвітлено основні напрямки її підвищення.

Ключові слова: земельні угіддя, ефективність використання, ступінь розораності сільгоспземель.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших складових ресурсного потенціалу аграрних підприємств є їх земельні угіддя. Україна належить до числа країн світу, що мають найбільш високу землезабезпеченість сільського господарства. Вона відрізняється значним земельним фондом і завдяки цьому займає певні позиції на світовому ринку аграрної продукції. Однак, на жаль, за рівнем його використання наша країна значно поступається розвиненим країнам світу. Між тим удосконалення земельних відносин в аграрній сфері нині відбувається з великими труднощами.

Проблемою забезпечення належного складу і ефективного використання сільськогосподарських земельних угідь займається ціла низька науковців, серед яких: Андрійчук В.Г., Гайдуцький П.І., Гудзинський О.Д., Данкевич А.Є., Малік М.Й., Месель-Веселяк В.Я., Онищенко О.М., Саблук П.Т., Терещенко В.К., Червен І.І., Шкільов О.В. та ін. Однак, незважаючи на це, не всі пов'язанні з нею питання є до кінця вивченими.

Мета статті – дослідження динаміки земельних угідь, їх складу та ефективності використання, виявлення існуючих у цій сфері недоліків і визначення найбільш важливих шляхів

їх усунення з метою покращення фінансового стану аграрних підприємств.

У динаміці за 1995-2008 роки загальна площа сільгоспугідь аграрних підприємств і громадян Миколаївщини скоротилася на 9% (з 1971,1 до 1788,0 тис. га). Насамперед це склалося за рахунок багаторічних насаджень (особливо садів та ягідників), пасовищ і сінокосів. Слід вказати, що різке скорочення площ плодових (з 21,2 до 6,3 тис. га, тобто на 10%) і виноградних насаджень (з 12,3 до 7,6 тис. га, тобто на 38%) за досліджений період викликано як їх загибеллю у зв'язку з несприятливими погодними умовами останніх років, так і гострою нестачею у господарств і громадян фінансових ресурсів, необхідних для закладення нових посадок.

Згідно з чинними нормами, розораність земель у загальній площі на рівні 60-80% вважається несприятливою, 25-60 – умовно сприятливою і менше 25% – сприятливою [1]. Слід визнати, що рівень розораності сільськогосподарських угідь України значною мірою не відповідає Європейським стандартам. У 2008 р. на частку ріллі у сільгоспугіддях всіх категорій її господарств припадало 84,4%, а в Миколаївській області – 84,5%. Між тим у жодній з розвинених країн світу такого високого рівня розораності земель немає. У США та Великій Британії він складає 16-19%, Німеччині та Франції – 33%, Італії – 31% [2].

Конкретне уявлення про ступінь розораності сільгоспземель по адмінрайонах Миколаївщини надають матеріали табл. 1, розрахованої нами за даними Статистичного збірника «Сільське господарство Миколаївщини» за відповідні роки.

Практично у всі проаналізовані нами роки найбільший ступінь розораності сільгоспземель мали Арбузинський, Доманівський, Кривоозерський і Первомайський райони. Найбільш низькими рівнями розораності земель відрізнялися Врадіївський та Очаківський райони.

Порівняння рівнів забезпеченості аграрного виробництва нашої країни з 6-ма найрозвиненими країнами світу (США,

Японія, Німеччина, Франція, Англія, Канада) за забезпеченістю сільгоспугіддями свідчить, що вона посідає 3 місце. Але за ефективністю їх використання відстає, наприклад від Франції, у 10-12 разів [3].

Таблиця 1

Ступінь розораності сільгоспземель по адмінрайонах Миколаївської області (всі категорії господарств), %

Назва району	2000 р.	2005 р.	2008 р.	Індекс 2008 р. до 2000р
Арбузинський	93,8	93,8	94,9	1,01
Баштанський	90,5	85,6	85,7	0,95
Березанський	82,4	91,3	90,4	1,10
Березнігуватський	97,1	92,5	93,5	0,96
Братський	90,5	92,0	91,8	1,01
Веселинівський	82,3	90,8	91,4	1,11
Вознесенський	88,8	87,4	89,5	1,01
Врадіївський	83,6	79,4	80,0	0,96
Доманівський	95,4	96,3	95,1	0,99
Єланецький	84,2	91,9	96,1	1,14
Жовтневий	91,7	93,0	94,2	1,03
Казанківський	87,5	96,7	97,1	1,11
Кривоозерський	94,9	94,6	94,4	0,99
Миколаївський	86,5	86,7	89,5	1,03
Новобузький	91,3	93,2	94,4	1,03
Новоодеский	84,8	87,1	87,1	1,03
Очаківський	82,3	81,7	82,5	1,00
Первомайський	94,4	94,9	94,7	1,00
Снігурівський	94,9	93,0	93,0	0,98
По області	89,3	90,8	91,4	1,02

Вартісні показники економічної ефективності використання аграрних земель зосереджено в табл. 2, що розрахована нами за даними Статистичних збірників «Сільське господарство Миколаївщини» за відповідні роки.

Наведена в ній інформація свідчить, що у зміні її показників в динаміці по досліджених роках ніяких поступових закономірностей немає. У 2008 ж році в порівнянні з 2000 роком ефективність використання земель аграрних підприємств абсолютно по всіх показниках була вищою, що, звичайно, є позитивним явищем.

Таблиця 2

Основні вартісні показники економічної ефективності використання сільськогосподарських земель аграрних підприємств, грн

Показники	Миколаївська область						Україна 2008 р.
	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007р.	2008 р.	Індекс 2008р. до 2000 р.	
Припадає на 1 га сільгоспудіть: 1) валової продукції сільського господарства (у порівняльних цінах 2005р.)	804,2	1554,7	1946,6	736,0	1623,0	2,02	2277,2
у т.ч.:							
а) рослинництва	648,7	1340,0	1694,6	560,5	1442,9	2,22	1528,9
б) тваринництва	155,5	214,7	252,0	175,5	180,1	1,16	748,3
2) прибутку (збитку) від: а) всієї діяльності	40,3	169,8	184,0	150,5	549,9	1,36	255,1
б) сільсько господарського виробництва	-20,2	47,7	76,6	73,6	268,3	X	259,9
Вихід валової продукції сільського господарства (у порівняльних цінах) на 1 грн. грошової оцінки сільгоспудіть	86,7	157,7	185,6	99,6	220,9	2,55	252,0

Порівнюючи дані по Миколаївській області з середніми даними по сільськогосподарських формуваннях України в цілому, слід вказати, що за більшістю показників землі Микола-

івщини використовувалися менш ефективно, ніж по Україні в цілому. Позитивним винятком були лише розміри прибутку з 1 га – як від всієї діяльності (в 2,2 раза), так і по сільському господарству (в 1,03 раза).

Важливим показником ефективності використання земель сільгосппризначення є так звана «землевіддача» по виходу валової продукції на 1 грн вартості земельних угідь, розміри якої по адміністративних районах Миколаївщини наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Розміри землевіддачі у сільськогосподарських підприємствах та впливаючих на неї факторів по адмінрайонах Миколаївської області*

Райони	Вихід валової продукції з 1га, грн		Грошова оцінка 1га, грн	Землевіддача		
	2007 р.	2008 р.		2007 р.	2008 р.	Індекс 2008р. до 2007 р.
Область	735,96	1622,97	7350	0,10	0,22	2,2
Арбузинський	1602,02	2238,98	7570	0,21	0,30	1,43
Баштанський	904,24	1710,68	7533	0,12	0,23	1,92
Березанський	657,73	1720,77	7642	0,09	0,23	2,56
Березнегуватський	368,15	1395,46	6379	0,06	0,22	3,67
Братський	726,03	1477,08	7331	0,10	0,20	2,00
Веселинівський	452,20	1491,17	7826	0,6	0,19	3,17
Вознесенський	571,43	1432,96	6806	0,08	0,21	2,63
Врадіївський	433,69	1382,64	5800	0,07	0,24	3,43
Доманівський	653,26	860,83	6737	0,10	0,13	1,30
Єланецький	526,68	2018,02	6816	0,08	0,30	3,75
Жовтневий	954,35	2076,70	7992	0,12	0,26	2,17
Продовження таблиці 3						

Казанківський	519,20	1460,46	6458	0,08	0,23	2,86
Кривоозерський	463,07	1037,04	8790	0,05	0,12	2,40
Миколаївський	1017,99	1713,52	8482	0,12	0,20	1,67
Новобузький	525,62	1278,66	6444	0,08	0,20	2,50
Новоодеський	562,47	1427,12	6357	0,10	0,22	2,20
Очаківський	1110,05	2355,93	9729	0,11	0,24	2,18
Первомайський	1046,63	1367,86	8026	0,13	0,17	1,31
Снігурівський	608,40	2449,86	8418	0,07	0,29	4,14

* За даними Головного управління державного комітету України із земельних ресурсів у Миколаївській області

З наведених у табл. 3 даних бачимо, що в 2008 р. у порівнянні з 2007р. у середньому по Миколаївській області було досягнуто збільшення показника землевіддачі в 2,2 раза. Позитивно, що зростання вказаного показника мало місце абсолютно по всіх її адміністративних районах. Причому, найбільше підвищення розмірів землевіддачі склалося в Снігурівському, Єланецькому, Березнегуватському, Врадіївському, Веселинівському, Казанківському, Вознесенському, Березанському, Новобузькому та Кривоозерському районах.

Максимальні і мінімальні величини аналізованого показника в районах відрізнялися один від одного: у 2007 р. – в 4,2 раза, у 2008 р. – у 2,5 раза. Кращим серед них є Арбузинський район, досвід якого у цьому плані треба поширити і на інші адмінрайони області.

Основними причинами низької віддачі сільськогосподарських земельних угідь є: використовувана в Україні стратегія максимального залучення земель до обробітку; безгосподарське ставлення до землі; недосконалість технічних засобів та технологій; недотримання сівозмін; недостатнє застосування мінеральних і органічних добрив; невиконання природоохоронних та меліоративних заходів; непродумана цінова політика держави тощо.

У Миколаївській області передбачено консервацію 255 тис. гектарів малопродуктивних та еродованих сільгоспугідь і доведення чистих парів до 180 тис. га [4]. На наш погляд, на

увагу заслуговує досвід Білорусі, де близько 10% земель, що не забезпечують господарствам одержання належних прибутків, вже виведено з обороту. Водночас тут здійснюється удосконалення системи сівозмін і ротації культур [5].

На жаль, в нашій країні нині практично ніхто не несе відповідальності за ефективне і екологічне використання сільгоспземель. З метою усунення цієї ситуації необхідно установити адміністративну відповідальність за стан і використання сільськогосподарських угідь, запровадити екологічну карту, екологічний паспорт, екологічний стандарт.

Питаннями, пов'язаними з регулюванням обороту сільгоспземель, мають займатися спеціально створювані для цього сільські товариства, основними завданнями яких є: розгляд наданих їм пропозицій з купівлі-продажу аграрних земель; обмеження розмірів земельних ділянок у одного власника; сприяння створенню резервного фонду земель (шляхом викупу земельних ділянок для їх подальшого перерозподілу); систематизація і надання інформації про оборот земельних ділянок, ціни на них та можливі інвестиції; виявлення непридатних для ведення товарного аграрного виробництва земель з метою їх наступної передачі на несільськогосподарські потреби та ін.

Таким чином, і у складі земельних угідь сільськогосподарських підприємств Миколаївщини, і у зміні показників економічної ефективності їх використання останніми роками відбулися помітні зміни. І це стосується не тільки області в цілому, а і значної частини її адміністративних районів та їх аграрних підприємств. Для покращення стану земельних угідь останніх необхідно здійснити висвітлені в статті заходи, що сприятиме як зміцненню їх екологічного стану, так і підвищенню ефективності функціонування аграрного сектора економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України „Про охорону земель” // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — №29. — С.1431.

2. Іванюта В.Ф. Природний потенціал агропромислового комплексу: регіональний аспект / В.Ф. Іванюта //Агроінком. — 2007. — №9 —10. — С.45—48.

3. Лагодієнко В.В. Умови і чинники формування та розвитку агропромислового виробництва на продовольчому ринку / В.В. Лагодієнко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — 2007. — №2. — С.44—50.

4. Концепція соціально-економічного розвитку Миколаївської області на 2001—2010 роки „Миколаївщина — 2010“. — Миколаїв, 2001. — 35с.

5. Гусаков В.Г. Основные механизмы стабилизации развития АПК Беларуси: матеріали Восьмих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників [„Розвиток аграрної економічної науки в Україні та її завдання в умовах освоєння ринкової системи господарювання“ (Київ, 20-22 червня 2006 р.) / В.Г. Гусаков, В.И. Бельский. — К. : ННЦ ІАЕ, 2006. — С.42—49.